

Mesjanizm na Śląsku Cieszyńskim. Józef Chobot

Data publikacji: 23.04.2023 18:22

Co wspólnego mają wirujące stoliki, polscy romantyczni wieszczowie, rad i Śląsk Cieszyński? Odpowiedź jest nieoczywista – Józef Chobot, spirytysta, okultysta i wydawca ze Śląska Cieszyńskiego z okresu dwudziestolecia międzywojennego. Dlaczego? Odpowiedź na to pytanie przyniesie lektura tego artykułu.

Prelekcja dr hab., prof. UŚ Andrzeja Kasperka, fot. Natasza Gorzołka

Piątkowy (21.04.2023) wieczór poświęcony był w cieszyńskiej Książnicy obecności wątków mesjanistycznych na Śląsku Cieszyńskim w dwudziestolecu międzywojennym. Tematu tego podjął się dr hab., prof. UŚ Andrzej Kasperk, socjolog na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach - Filia w Cieszynie, który bada współczesną religię i duchowość, a także próbuje na polskim gruncie rozwijać socjologię ezoteryzmu. Tytuł prelekcji brzmiał: „Mesjanizm na Śląsku Cieszyńskim w okresie międzywojennym”.

Organicyzm, imaginacja, temporalizm oraz milenaryzm

Zanim prelegent dotarł do mesjanizmu, przypomniał podstawowe pojęcia związane z epoką romantyczną: organicyzm (kosmos, państwo, naród, wspólnota jako żywy organizm, historia traktowana jako organizm: epoki wzrostu, rozkwitu etc. Życie jako najwyższe dobro), imaginacja (poznanie poprzez: doświadczenie wewnętrzne np. intuicja, poznanie pośrednie np. zawarte w poezji, legendach; oraz szczegółowe: poprzez nauki ścisłe) i temporalizm, czyli uczasowienie łańcucha bytu, możliwość zmiany, transformacji, potraktowanie świata, jako tego, który ciągle się staje.

– Nie byłoby mesjanizmu, gdyby nie to założenie, bo istotą mesjanizmu jest transformacja, zmiana, regeneracja – mówił Kasperk i dodał: **– Żeby zmierzyć się z tym pojęciem musimy przywołać inne – milenaryzm. Ma ono swoje korzenie w Biblii, w Apokalipsie św. Jana i idei tysiącletniego królestwa, które nastąpi po serii katastrof i będzie trwała do Sądu Ostatecznego. To czasy braterstwa i szczęśliwości. W czasach romantyzmu te wierzenia były bardzo popularne.**

Czym jest mesjanizm i czym się wyróżnia mesjanizm polski?

Ze szkoły co niektórzy z nas pamiętają zapewne, że jedną z idei oryginalnych dla epoki Romantyzmu jest mesjanizm. To idea wyrastająca z milenaryzmu: **– W przypadku mesjanizmu pojawia się idea pośrednika między Bogiem a ludzkością umożliwiająca zbawienie** – tłumaczył Kasperk.

Mesjanizm może być indywidualny (jeden Mesjasz), albo zbiorowy (np. duchy przodków lub wyzwajająca armia). Pod tym względem polski mesjanizm jest wyjątkowy i to nie tylko szkolne ujęcie „Polski Chrystus Narodów”, ale o wiele głębsze pojęcie:

– Mesjanizm polski, kształtowany na emigracji przez Adama Mickiewicza, Juliusza Słowackiego czy Andrzeja Towiańskiego, a w Wielkopolsce m.in. przez Augusta Cieszkowskiego, należy do najważniejszych idei rozwijanych przez polskich romantyków. Idea nastania Królestwa Bożego na ziemi, połączona z przypisywaniem Polsce wyjątkowego posłannictwa w realizacji tego przedsięwzięcia, była popularna w okresie Młodej Polski, a także w okresie poprzedzającym wybuch I wojny światowej. Towarzystwo także entuzjastom odbudowy państwa polskiego po zaborach – tłumaczył socjolog. **– Można by było myśleć obronie tezę, że był to najbardziej oryginalny wkład romantyzmu polskiego w romantyzm.**

Spółeczeństwo ezoteryczne na Śląsku Cieszyńskim wobec dziedzictwa romantycznego

Do najważniejszych postaci środowiska ezoterycznego na Śląsku Cieszyńskim należeli: Andrzej Podzorski, Andrzej Kajfosz, Józef Chobot i jego brat Karol Chobot, Jan Hadyna, Agnieszka Pilchowa i Jan Pilch. Wydawano tu szereg pism: „Wyzwolenie”, „Teozofia”, „Odrodzenie”, „Wizja duchowa”, „Hejnał” itd. – To jest pewien fenomen, który nie przestaje zadziwiać – zauważył Kasperek: - Jak w tak krótkim czasie na tak małym terenie można było wydawać tyle czasopism.

Jak objawiało się dziedzictwo romantyczne u ezoteryków ze Śląska Cieszyńskiego? – **Po pierwsze w bezpośrednim i pośrednim nawiązywaniu do twórczości romantyków – wymieniał socjolog: - Tu szczególnie Słowacki cieszył się największym kultem. Po drugie ontologia, czyli teoria bytu. Gdybyśmy zrobili sobie szybką kwerendę w wydawanych czasopismach, to szybko byśmy zauważyli, że jest tam ten organicizm, duchowa natura świata. Epistemologia, czyli nauka o poznaniu – tu się pojawiają alternatywne formy poznania: badania i zainteresowanie mediumizmem, spirytyzmem, teozofia, jasnowidzenie. Tu warto zwrócić uwagę, że kojarzymy spirytyzm czy alternatywną duchowość z wirującymi stolikami, ale to tylko jeden z elementów. Ale nawet spirytyzm wynikał z pewnych romantycznych poglądów dotyczących natury świata. Np. „Dziady” – relacja między żywymi a zmarłymi** – podkreślał prelegent.

Kolejną ideą zapożyczoną przed to środowisko od romantyków był temporalizm oraz traktowanie przyrody w sposób uduchowiony i ożywiony.

Podobnie jak romantycy postrzegali kulturę ludową, w której dostrzegali głębsze prawdy:

- **Stanisław Hadyna, syn brata Jana Hadyny, jednego z najważniejszych ezoteryków, stworzył zespół ludowy. Skąd się to też brało? Z romantycznego odkrycia ludowości. A Chobot pisał: „W baśniach i podaniach, podobnie jak w każdej religii, mieszczą się daleko większe i głębsze Prawdy, ziarna mądrości i tajemnice, dotyczące istoty świata i człowieka, aniżeli w najmisterniejszych rozprawach i dociekaniach naukowych”** – tłumaczył badacz.

Kim był Józef Chobot?

Przyszły ezoteryk Józef Chobot urodził się 11.09.1875. Był nauczycielem, okultystą, zbieraczem pieśni ludowych z terenu Śląska Cieszyńskiego, założycielem i wydawcą pism teozoficznych „Odrodzenie” - miesięcznika poświęconego sprawom odrodzenia człowieka i badaniom zjawisk duchowych i „Hejnał”. Zmarł 15.12.1942. Napisał książki „Mesjanizm polski: Istota, zasady, rodowód i wskazania na przyszłość; Bronisław Trentowski: Jego żywot, dzieła i nauki” [Wyd. 1938], Nowoczesny ruch spirytualistyczny: Z szczególnym uwzględnieniem Polski [Wyd.: 1937].

Mesjanizm na ziemiach Śląska Cieszyńskiego u Józefa Chobota

- **Mesjanizm romantyczny był ruchem nie tylko w ujęciu religijnym, ale społeczno-politycznym (Królestwo Boże nie w niebie, ale na ziemi – przyp. red.). I to myślenie przejmą ezoterycy na Śląsku Cieszyńskim** – tłumaczył badacz. – **Mesjanizm zakładał pewną reformę społeczno-polityczną, to nie było tylko wierzenie religijne, romantycy zsekularyzowali (zeświecczyli) główne mity i idee chrześcijańsko judaistyczne. I takie właśnie myślenie o mesjanizmie sensu largo, szerokie pojawia się na Śląsku Cieszyńskim u Józefa Chobota.**

Trafiał mesjanizm na Śląsk Cieszyński głównie poprzez mesjanizm wieszczów (Mickiewicz, Słowacki, Krasiński, Towiański) oraz mesjanizm filozofów (Cieszkowski Trentowski).

- **Józef Chobot jest właściwie najważniejszą postacią dla krążenia idei mesjanizmu na Śląsku Cieszyńskim** – mówił Kasperek. Odwołuje się on głównie do filozofii Cieszkowskiego i do mesjanizmu u Cieszkowskiego, która wyrażała się m.in. występowaniu wątku miłości i braterstwa między wszystkimi ludźmi i nadejściu Epoki Parakleta.

W 1921 w pierwszym numerze „Odrodzenia” pisał m.in. że wybiła nowa „godzina dziejowa” i „stary, rozpasany świat materializmu ginie od tej samej broni, jaką wojował”, że cywilizacja zabiła „polot Ducha”. Píše też w przedmowie do „Pamiętników jasnowidzącej”, że „Sto lat temu wydała męczeńską krew Polska przedziwną literaturę wieszczą.

Niezrozumiani przez ogół – bo i jakże? Wszak do dziś nie zdołał ich świat pojąć – poznali nasi królowie ducha w proroczym olśnieniu oślepiające prawdy. [...] Mało ludzi zdaje sobie sprawę, kim byli nasi wieszczowie – mało kto wie, że to byli pierwsi wysłannicy Nowej Ery [...].

Podobne do romantycznego było też jego pojmowanie Królestwa Bożego na ziemi: „Królestwo Boże na ziemi niczem innym nie jest, jedno Stanem organicznym społeczeństw, zjednoczeniem świata, harmonią narodów, politycznym Kościołem ludzkości.

Chobot uważał, że odkrycia Ochorowicza w dziedzinie psychologii, tak samo jak np. odkrycia radu przez Marię Skłodowską-Curie to nie tylko ewolucja samej nauki, ale i odkrywanie prawdziwej, czyli duchowej, natury rzeczywistości a ich zapowiedź dostrzegał u romantyków: „ Z naszej zaś strony dodajemy z radością, że doświadczenia i odkrycia Ochorowicza i innych badaczy zagranicą wyjaśniają i potwierdzają aż dotąd mało lub wcale nie zrozumiane zasady i nauki, wypowiedziane już przed stu laty przez naszych wieszczów w okresie ich twórczości mistycznej, szczególnie przez Słowackiego w jego *Genezis z Ducha*, Samuela Zborowskim i *Królu Duchu*” – pisał Chobot w „*Nowoczesnym ruchu spirytualistycznym*”.

O Curie i Ochorowiczu pisał, że „U progu Nowej Ery wyrąbują chodnik, po którym nauki przyrodnicze, dotąd materialistyczne, zaczynają się niewidocznie przedostawać niejako na plan wyższy, gdyż subtelniejsze stany materji stają się z wolna dostępne badaniu ludzkiemu. [...] to dalszy krok naprzód zbliżający wiedzę do poznania najwyższego stanu bytu [...] jakim jest duch [...]”.

Chobot próbował, sięgając do historii naszych ziem, dostrzegać wątki mesjanistyczne już np. u Piastów, u pierwszych np. Jagiellonów, Piotra Skargi, Szopena, Konopnickiej, Żeromskiego czy Piłsudskiego. – Wspólnota duchów pracuje, by spełniły się zapowiedzi mesjanistyczne, tego Królestwa Bożego na ziemi – mówił Kasperek.

- Co było nowatorskiego w ujęciu mesjanizmu na Śląsku Cieszyńskim. Było to nie tyle odkrywcza interpretacja, ale stworzenie programu realizacji mesjanistycznych postulatów, wśród których obok rozbudowy unii politycznych religijnych i gospodarczych, stworzenia Kościoła Ducha, urzeczywistnienia Królestwa Bożego na ziemi, najciekawsze było postulowanie przez Chobota i ezoteryków Śląska Cieszyńskiego prowadzenie badań nad nowymi źródłami sił w przyrodzie wraz z ich wykorzystaniem dla dobra ludzkości. To dziedzictwo Ochorowicza próbował Chobot wprowadzić w zręby mesjanizmu – podsumowywał Kasperek.

Natasza Gorzołka